

Jyrängön koulu ja esiopetus

Yksikkökohtainen esi- ja perusopetuksen
tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
2023-2026

Sisällys

1. Johdanto.....	3
2. Tasa-arvo – ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitus.....	4
2.1 Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet.....	4
2.2 Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö.....	6
3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet.....	7
3.1 Opetuksen järjestäminen	7
3.2 Oppilasvalinnat.....	10
3.3 Oppimisen arviointi	10
3.4 Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide.....	12
3.5 Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	12
3.6 Sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli-identiteetti.....	13
3.7 Vammaisuus ja terveydentila	14
4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa	15
4.1 Häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen.....	15
5. Ohjeita esi- ja perusopetuksen yksiköille	16
Liite.....	18
1. Näitä kysymyksiä voi hyödyntää esioppilaiden kanssa keskustellessa.	18
2. Kysymyksiä tasa-arvokeskusteluun oppilaiden kanssa	18
3. Tasa-arvokysely	19

1. Johdanto

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa esi- ja perusopetusta järjestäviä oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tässä oppaassa esi- ja perusopetusta järjestävistä päiväkodeista ja kouluista käytetään nimitystä yksikkö. Esi- ja perusopetusta saavia lapsia ja nuoria kutsutaan oppaassa oppilaiksi.

Tasa-arvon edistäminen yksiköissä tarkoittaa sitä, että oppilaita kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi päivän kaikissa tilanteissa. Esi- ja perusopetuksen yksiköissä laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä arjessa. Tasa-arvosuunnitelmalla varmistetaan, että yksikössä tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. Tavoitteena on myös, että tulevaisuudessa jakautuminen eri tehtävätasolle ja eri ammatteihin nykyistä tasaisemmin kykyjen ja taipumusten mukaan sukupuolesta riippumatta.

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa esi- ja perusopetuksen yksikössä ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänalueilla.

Tasa-arvon edistämässä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Kun kaikkien osaamista ja työtä arvostetaan oikeudenmukaisesti, edistää se oppilaiden hyvinvointia ja viihtyvyyttä.

Tavoitteena on tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen sekä tuloksekas työympäristö, jossa tasa-arvo on osa koko toimintakulttuuria. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on kaikkien esi- ja perusopetuksen yksikön jäsenten velvollisuus. Erityisesti yksikön johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman perimmäinen tarkoitus on, että tasa-arvoajatus ja –tavoite saataisiin luontevasti sisällytettyä kaikkeen toimintaan.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tämä opas toimii pohjana Päijät-Hämeen esi- ja perusopetuksen yksiköiden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Tähän oppaaseen on koottu asioita, joita yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi tulee yksiköissä huomioida.

2. Tasa-arvo – ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitus

2.1 Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain (1325/2014) ja yhdenvertaisuusvaltuutetun mm. mukaan seuraavaa:

- Syrjinnässä on kyse siitä, että henkilöä kohdellaan samanlaisessa tilanteessa huonommin kuin toisia yhden tai useamman henkilökohtaisen ominaisuuden takia.
- **Välitön syrjintä** on sitä, kun ihmistä kohdellaan jonkin hänen henkilökohtaisen ominaisuutensa takia huonommin kuin jotakuta toista samanlaisessa tilanteessa.
- Syrjintä voi olla myös **välillistä**. Välillinen syrjintä tarkoittaa sitä, että näennäisesti neutraali sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun henkilön muita epäedullisempaan asemaan henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella.
- Välillinen syrjintä voi olla esimerkiksi esteellinen ympäristö. Välillistä syrjintää voi olla esimerkiksi se, että viranomaisen tai palvelutarjoajan toimipisteeseen ei pääse, jos käyttää pyörätuolia tai muuta apuvälinettä.
- Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.
- Etninen syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua sillä perusteella, että he kuuluvat tiettyyn etniseen tai kansalliseen ryhmään. Etnistä syrjintää voi olla myös erilaiseen asemaan asettaminen henkilön uskonnon tai kansalaisuuden perusteella.

Henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on **häirintää**, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvään syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Voidaan ajatella, että häirintä on yksi kiusaamisen muoto. Häirintään voi kuitenkin syyllistyä, vaikka ei tarkoittaisi pahaa. Kyseessä voi olla ei-toivottu huomio, joka ei kunnioita toisen rajoja. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus.

Sukupuoleen perustuva häirintä on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sukupuoleen perustuva häirintä ei ole luonteeltaan seksuaalista. Sukupuoleen perustuva häirintä voi olla esimerkiksi

- halventavaa puhetta toisesta sukupuolesta
- sukupuolivähemmistöön kuuluvan leimaamista epänormaaliksi
- toisen ihmisen väheksyntää tai nöyryyttämistä sukupuolen perusteella
- työpaikka- tai koulukiusaamista silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen.

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Seksuaalisella häirinnällä luodaan usein uhkaava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sillä on yhtymäkohtia kiusaamiseen, mutta häirinnän ei tarvitse aina olla ilkeämielistä. Vakavimmillaan häirintä voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikokseksi. Seksuaalinen häirintä koulussa saattaa alkaa jo alaluokilla. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä tai kaksimielisiä vitsejä
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä

- pornoaineiston esille asettamista, seksuaalisesti värittyneet kirjeet, puhelinsoitot, sähköpostit tai sosiaalisen median välineet
- seksuaalisesti värittyneitä yhteydenottoja tai toimintaa sosiaalisessa mediassa
- fyysistä koskettelua, seksuaalisväritteisiä ehdotuksia tai vaatimuksia
- seksuaalista väkivaltaa.

(OPH: Tasa-arvotyö on taitolaji)

Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin. Tasapuolinen kohtelu on tärkeä hallinnon oikeusperiaate. Perustuslaki kieltää ihmisten asettamisen erilaiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Hallintolain 6 § mukaan viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esim. vanhukset, lapset, etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Yhdenvertaisuuslain 9 § mukaan positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista. Suppeassa oikeudellisessa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan määräaikaiseksi suunniteltuja rekrytointiin, uralla etenemiseen ja oppilasvalintoihin liittyviä toimenpiteitä, joilla lisätään aliedustettujen ryhmien osuutta työpaikoilla, eri henkilöstöryhmissä ja oppilaitoksissa. Ennakkoon suunnitellut painotukset vaikuttavat tilanteissa, joissa kahta muodollisesti pätevää hakijaa verrataan keskenään aliedustettua ryhmää edustavan hakijan hyväksi.

Laajemmassa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia eri elämäntilanteilla. Esimerkiksi romanilasten koulunkäyntiä tukevat erityisjärjestelyt sekä tulkkauksen ja erikielisten tiedotusmateriaalien käyttö huonosti suomea puhuvien henkilöiden kanssa asioidessa ovat tällaisia toimenpiteitä. Tässä tapauksessa voidaan puhua myös asiakaslähtöisestä palveluiden kehittämisestä.

Yhdenvertaisuuslain 15 § mukaan työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaisten henkilöiden työhön tai koulutukseen pääsyn, työssä selviämisen ja työuralla etenemisen turvaamiseksi.

Kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta rasitetta esimerkiksi työnantajalle tai koulutuksen järjestäjälle, ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kohtuullisilla mukautuksilla edistetään vammaisten henkilöiden työllistymistä, työssä selviytymistä ja työn säilyttämistä, koulutusta ja elinikäistä oppimista.

Kohtuullisten mukautusten epäminen on sitä, että viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan on tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle.

Mukautuksilla turvataan vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa. Kohtuullisten mukautusten epääminen on syrjintää.

2.2 Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

[Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta \(609/1986\) ja sen muutos \(1329/2014\)](#)

5 § Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5a § Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan yksikkökohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta yksikön suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- selvitys yksikön tasa-arvotilanteesta;
- tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erytystä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

[Yhdenvertaisuuslaki \(1325/2014\)](#)

6 § Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän esi- ja perusopetusta järjestävän yksikön on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava yksikön toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että esi- ja perusopetuksen yksiköillä on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän yksikön on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Jyrängön koulu:

- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma luotiin keväällä 2023 yhteistyössä koulun henkilökunnan kesken. Suunnitelma käydään läpi vielä uuden lukuvuoden 2023-2024 aluksi, jotta henkilökunnalla ajankohtainen tieto asiaan liittyvistä toimintamalleista Jyrängön koulussa. Suunnitelmaa päivitetään vuosittain.

-Esiopetus noudattaa vielä vanhaa malliaan. Yhteinen suunnitelma tulee voimaan heidän osaltaan myöhemmin.

- Oppilailta kysytty tasapuoliseen kohteluun ja yhdenvertaisuuteen liittyviä huomioita koulun ESKO-ilmapiirikyselyssä helmi-maaliskuussa 2023. Kysymykseen ”Koulun aikuiset kohtelevat oppilaita tasapuolisesti” vastasi tällöin 61 (3.-6.lk) vastaajasta 37 kyllä, 16 useimmiten, 4 riippuu tilanteesta, 3 ei ja yksi ei osannut sanoa. Muutamassa vastauksessa tuli esiin huomio sukupuoleen riippuvaisesta epätasa-arvoisesta kohtelusta.

-Huoltajien huomioita tasa-arvoisesta ja yhdenvertaisesta kohtelusta tulee mahdollisesti esiin yksittäisissä palavereissa tai Wilma-viesteissä mm. rehtorille, joka käy tarvittaessa keskustelua yksittäisten henkilökunnan jäsenten kesken.

- Koulun painopistealueeksi on otettu lukuvuodeksi 2023-2024 osallisuuden kehittäminen. Tässä työssä otetaan entistä vahvemmin oppilaiden ääni kuuluviin koulupäivään liittyvissä asioissa.

- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuutta käsitteleviä aiheita on tullut aiemmin laajalti esiin eri oppiaineiden sisällöissä. Tasa-arvoiseen kohteluun, toisten huomointiin sekä kaikin puolin turvalliseen koulupäivään liittyvät toimintamallit (mm. koulun järjestyssäännöt) käydään läpi luokissa lukuvuoden alussa.

-Huoltajia voidaan kuulla aiheeseen liittyen tulevana lukuvuonna myös yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä.

3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet

3.1 Opetuksen järjestäminen

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan:

Esiopetuksella on sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan.

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat ja ne näkyvät esiopetuksen toiminnassa. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkömyksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan:

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista. Esi- ja perusopetuksessa huolehditaan, että oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, jotka ovat maksullisia, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilashuollon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Koulujen järjestyssäännöt sisältävät kiusaamisen vastaisen suunnitelman.

Esi- ja perusopetuksen yksiköiden aikuisten toiminnassa otetaan huomioon oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaan oikeus ilmaista näkömyksensä ja tulla kuulluksi sekä oppilaan näkemysten kunnioittaminen.

Vaikka opetus on mahdollisimman sukupuolineutraalia, otetaan opetuksessa myös huomioon ns. sukupuolitietoisuutta eli tavoitteena on tunnistaa eri sukupuolten erilaiset tarpeet eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Opiskeluolot järjestetään sellaisiksi, että ne sopivat kaikille. Kaikkien tulisi löytää omat vahvuutensa sukupuolesta riippumatta.

Jyrängön koulu:

- Oppimateriaaleissa mahdollisesti ilmenevissä sukupuoleen tai kulttuuriin liittyvissä aiheissa rohkeasti uskalletaan vaihtaa materiaalia tai tuoda esiin epäkohta/erilainen näkökulma ja taten huomioida asia.
- Sukupuoli ei vaikuta kohteluun. Emme myöskään tee oletuksia sukupuoleen liittyen, esim. osallistumisesta koulun toimintaan. Kuitenkin opetetaan sukupuoliin liittyviä eroja.
- Puheessa ja tekemisen valinnoissa huomioidaan tytöt/pojat -vastakkainasettelun poistaminen.
- Koulujen välisissä kilpailuissa eri sukupuolen edustajia tulee kohdella tasapuolisesti sekä ottaa huomioon mahdollisuudet osallistua sukupuolesta riippumatta.
- Koulu mahdollistaa luokkatasoilla tasapuolisen digitaalisten välineiden saatavuuden ja käytön.
- Koulussa ei järjestetä mitään sellaista toimintaa, jossa tarvittaisiin oppilaan omaa rahaa. Maksuttomuus huomioidaan myös retkissä ym. Jos luokat keräävät omaa luokkaretkikassaa, retkelle kerätty varallisuus kaikkien oppilaiden käytössä rahaan keruuseen osallistumisesta riippumatta.
- Tukitoimet toteutuvat jokaisella oppilaalla tarvittaessa, kielestä ja kulttuurista riippumatta.
- Koulussa toimii oma kiusaamisen ehkäisyn ESKO-toimintamalli, jolla pyritään takaamaan opiskeluympäristön hyvinvointi. Toiminnan kehittämisessä ja toteuttamisessa ovat oppilaat vahvasti osallisina.
- Oppilaille annetaan arjessa mahdollisuuksia tulla kuulluiksi ja kertoa omia näkemyksiä (kyselyt ym.). Oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksia käydään ikätasoisesti läpi ja vuorovaikutustilanteet ovat toisia kunnioittavia.

3.2 Oppilasvalinnat

Koulutuksen järjestäjän on noudatettava yhdenvertaisuuslakia määriteltäessä oppilaaksi ottamisen periaatteita.

Jokaisella Päijät-Hämeen kunnalla on oma linjauksensa esiopetuspaikan määräytymisestä. Huoltajia tiedotetaan vuosittain esiopetukseen ilmoittautumisesta.

Perusopetuksen oppilaaksi ottaminen koostuu kolmesta tilanteesta:

- lähikoulun osoittaminen
- oppilaaksi ottaminen muuhun kuin kunnan osoittamaan lähikouluun
- oppilaaksi ottaminen valintakokeen perusteella painotettuun tai kaksikieliseen opetukseen.

Oppilaaksi ottamisessa otetaan huomioon turvallisen koulumatkan periaatteet. Lisäksi otetaan huomioon huoltajien esittämät lähikoulutoiveet mahdollisuuksien mukaan. Oppilaaksi ottaminen perustuu yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaisiin periaatteisiin, joka kieltää syrjinnän.

Oppivelvollinen voi pyrkiä oppilaaksi myös muuhun kuin kunnan osoittamaan kouluun. Tässä tarkoitettuja oppilaita otettaessa hakijoihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Jos opetuksessa noudatetaan opetussuunnitelmaa, jossa painotetaan yhtä tai useampaa oppiainetta, voidaan oppilaita otettaessa käyttää myös oppilaan taipumuksia edellä tarkoitettuun opetukseen osoittavaa koetta. Valintaperusteista ja -kokeesta tulee ilmoittaa etukäteen. Kunta voi kuitenkin päättää, että sen järjestämään opetukseen otetaan ensisijaisesti kunnassa asuvia lapsia.

Jyrängön koulu:

- Koulu toteuttaa lähikouluperiaatetta. Jyrängön koulussa on mahdollista opiskella myös koulupiirin ulkopuolella asuvia luokkakokojen niin sallissa. Tällöin huoltajat ohjataan tarvittaviin toimenpiteisiin.
- Erityisen tuen oppilaiden pienluokat ovat Kailaan koulussa ja niihin täytyy hakea. Jyrängön koulussa opiskelee kuitenkin niin yleisen, tehostetun kuin erityisen tuen oppilaita.
- Koululla ei ole sellaista erityistä painotusta, joka vaatisi erillistä pääsykoetta.

3.3 Oppimisen arviointi

Arviointi perustuu opetussuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet ja arviointiperusteet kerrotaan oppilaille. Oppilaan ikä huomioiden oppilasta ohjataan asettamaan itse tavoitteita omalle oppimiselleen. Arvioinnissa ei verrata oppilaiden suorituksia toisiinsa eikä arviointi kohdistu oppilaan persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Arvioinnin tulee olla oppimista ohjaavaa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä ja opettajan on annettava oppilaalle jatkuvaa palautetta hänen edistymisestään. Oppilaalle on annettava mahdollisuus osoittaa osaamistaan erilaisilla tavoilla. Peruskoulussa käyttäytyminen arvioidaan erikseen, eikä oppilaan käytös vaikuta yksittäisestä oppiaineesta saatavaan arvosanaan. Oppilaalla ja huoltajalla on oikeus saada tietoa opettajalta arviointiperusteiden soveltamisesta. Perusopetuksen päättöarvosanat annetaan yhdenvertaisin perustein. Koulun sisällä on yhtenäinen arviointikulttuuri.

Jyrängön koulussa:

- Kaikki opettajat arvioivat todistuksen liitteenä olevan (käyttäytymisen) niiltä oppilailta, ketä opettavat.
- Oppilaiden itsearviointi neljännesvuosittain (vähintään)
- OPS:n kriteerit ohjaavat työskentelyä
- Jos luokkaa opettaa useampi opettaja tietyissä aineissa, arviointi tehdään yhteistyönä
- Arviointiperusteiden esiin tuominen huoltajille sekä oppilaille lukuvuoden aikana. Miten arvosana muodostuu eri oppiaineissa (esim. lukuaineet, taitoaineet)
- Oppimiskeskustelujen merkitys nähdään tärkeänä arvioinnin antamisessa ja arvioinnin perustelemisessa. Tällöin sekä oppilaalla että huoltajilla mahdollisuus asiasta keskusteluun yhdessä opettajan kanssa.
- Tuen oppilaiden mahdollisuus osoittaa osaamistaan myös kokeessa eri tavoin (esim. suullinen täydentäminen)
- Isommilla oppilailla arvioinneista voidaan keskustella myös etukäteen. Oppilaat voivat myös itse arvioida menestymisen eri oppiaineissa.

3.4 Elämänkatsomus, vakaumus ja mielipide

Esi- ja perusopetuksessa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja -arvoja. Ilmapiiri on erilaisia vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Syrjintä vakaumuksen perusteella on laissa kielletty. Kiellettyä on myös oman syrjivän käytöksen perusteleminen vakaumuksella. Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisen elämänkatsomuksellisten arvojen loukkaamista. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, pyritään järjestämään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin arvomaailmoihin. Esi- ja perusopetuksen yksiköissä voi vierailta tasapuolisesti eri elämänkatsomuksellisia mielipiteitä edustavia

vieraita kuten esimerkiksi uskonnollisten seurakuntien ja yhdistysten edustajia sekä yhteiskunnallisia järjestöjä. Virallisessa tiedotuksessa ja henkilökunnan antamassa neuvonnassa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja erilaisia arvopohjia. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Jyrängön koulu:

- Kaikkiin oppilaisiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti.
- Sananvapauden ja kunnioittavan puhetyylin rajapintaa opetetaan luokissa
- Puututaan kaikenlaiseen syrjivään käytökseen: Sanallinen puuttuminen, tarvittaessa asian selvittely ja viestintä koteihin.
- Oppilaita ohjataan ilmoittama syrjivästä käytöksestä aikuiselle. Tasapuolisen kohtelun toteutumista selvitetään myös luokkakokouksissa sekä ESKO-ilmapiiirikyselyissä.
- Puhumme oppilaiden asioista vain heitä koskevien henkilöiden kanssa.
- Vierailijoita eri uskonnoista pyydetään uskonnon ja elämäkatsomuksen tunneilla mahdollisuuksien mukaan.
- Oppilaan ruokavalio otetaan huomioon ja huoltajia ohjeistetaan ilmoittamaan erityisruokavaliosta terveydenhoitajan avustuksella.
- Eri kulttuurien tapoja (esim. ramadanin aikainen syömättömyys) mahdollistetaan sekä huomioidaan opetuksessa (esim. liikuntatunneilla jaksaminen ramadanin aikaan).
- Liikuntatunneilla pukeutumiseen sekä sen jälkeisessä peseytymiseen otetaan huomioon eri etnisten ryhmien tavat (mahdollisesti yksityinen suihkuhetki tms.).

3.5 Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta kaikki ovat samanarvoisia. Oppilaiden, henkilökunnan ja vierailijoiden oikeutta etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin kunnioitetaan. Oppilaan kielelliset valmiudet sekä kulttuuritausta otetaan huomioon opetuksessa ja hänen kieli- ja kulttuuri-identiteettiään tuetaan monipuolisesti. Oppilaita ohjataan tuntemaan, ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen kansalaisen perustuslain mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Tavoitteena on ohjata oppilaita arvostamaan eri kieliä ja kulttuureja sekä edistää kaksi- ja monikielisyttä ja siten vahvistaa oppilaiden kielellistä tietoisuutta ja metalingvistisiä taitoja.

Rasismia ja etnistä syrjintää ei sallita. Tavoitteena on, että syrjintä ehkäistään jo ennalta. Syrjintätapaukset tunnistetaan ja niihin puututaan välittömästi. Monimuotoisuutta arvostavaa ja keskustelevaa toimintakulttuuria kehitetään sekä tuetaan tasa-arvoista kohtaamista ja vuorovaikutusta. Pyritään huolehtimaan tulkkipalveluista, jotta esimerkiksi koulun ja kodin yhteistyötä voidaan toteuttaa oppilaan huoltajan äidinkielellä. Erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja sallitaan ja hyväksytään. Monikulttuurisuutta pidetään positiivisena resurssina, johon erilaiset ihmiset tuovat täydentävää osaamista. Monimuotoista osaamista pyritään hyödyntämään kaikessa toiminnassa.

Jyrängön koulu:

- Oppilaan, henkilökunnan jäsenen tai vierailijan etnistä taustaa, kansallisuutta tai kieltä kunnioitetaan. tarvittaessa pyritään löytämään yhteinen kieli tai käytetään tulkkauspalvelua.
- Koulun eri kulttuuriryhmien huomiointia nostetaan koulun arjessa esiin. Näitä voi olla esim. eri maiden liput, tervehdykset, kieli, ym. Arvostetaan erilaisuutta ja opitaan uusista kulttuureista.
- Rasismiin puututaan heti sanallisesti ja asiasta ilmoitetaan myös huoltajille.

3.6 Sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli-identiteetti

Moninaiselle sukupuolen tai sukupuolettomuuden ilmaisulle ja sukupuoli-identiteetin kehittymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista kunnioitetaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää ei sallita. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja arvostamisen kulttuuria tuetaan ja edistetään. Hyväksyvää, avointa ja sallivaa ilmapiiriä rakennetaan tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Oppilaat ja henkilökunta ottavat toiminnassaan ja tiedotuksessaan huomioon seksuaalisen moninaisuuden. Seksuaalisesta moninaisuudesta kerrotaan ja keskustellaan oppitunneilla osana opetussuunnitelmia ja opetusta.

- Arjessa kuunnellaan oppilaan toivetta liittyen hänen kohtelemiseensa, nimellä kutsumiseen ja viittaamisesta sukupuoleen koulun sisäisissä, ei juridisissa rekistereissä olevissa asiakirjoissa.
- Tasa-arvolain 3 § sisältää seuraavat määritelmät:
 - Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan tässä laissa henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan.
 - Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan tässä laissa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla.
 - Mitä tässä laissa säädetään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvasta syrjinnästä, sovelletaan vastaavasti syrjintään, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen. Koulun henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusosaamisen tulee olla päivitetty ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä tehdään suunnitelmallisesti.

Sukupuolitietoinen esi- ja perusopetus tunnistaa sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän ja puuttuu siihen myös silloin, kun se kohdistuu sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaiseviin. Yksiköillä on velvollisuus puuttua niissä esiintyvään häirintään. Sukupuolitietoisessa yksikössä on toimintakulttuuri, jossa jokainen oppilas osaa ja uskaltaa puuttua esiintyvään häirintään ja pitää häirityn puolta.

Jyrängön koulu:

- Kodin ja koulun välinen yhteistyö korostuu entisestään sukupuolten moninaisuuden asioissa.
- Koulussa kunnioitetaan kaikkia ja kohdellaan tasa-arvoisesti sukupuolien moninaisuus huomioiden.
- Häirintään puuttuu se henkilö, joka sen ensimmäisenä huomaa.
- Seksuaalikasvatus on osana ympäristötiedon oppisisältöjä. Tarvittaessa voidaan järjestää erillisiä oppitunteja aiheesta.
- Oppilaan tarve tulla kohdelluksi muun sukupuolisena huomioitava arjessa.
- Mahdollisuuksien mukaan järjestetään erillisiä pukuhuoneaikoja tai -paikkoja (esim. uimahalli).

3.7 Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei syrjitä vamman tai terveydentilan perusteella. Ihmisen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Oppilaalla ja henkilökuntaan kuuluvalla on oikeus päättää, mitä hän kertoo yhteisönsä henkilöille terveydentilastaan tai vammastaan. Asiasta sovitaan aina oppilaan huoltajan kanssa. Yksikössä tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan yksikköön, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa. Esteettömyys varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Ovien avautumismekanismit suunnitellaan siten, että kaikki voivat käyttää samoja kulkureittejä. Viestintää kehitetään kaikkien saavutettavaan muotoon.

Esteettömyys tarkoittaa

- Vaivatonta liikkumista piha- ja paikoitusalueella
- Helppoa sisäänpääsyä rakennuksiin
- Vaivatonta liikkumista ja toimimista oppilaitoksen sisällä, esimerkiksi hissit ja esteettömät wc:t
- Hyvää kuuntelu ympäristöä
- Selkeitä ohjeita ja opasteita.

Jyrängön koulu:

- Koulun toiminnassa huomioidaan oppilaiden ja henkilökunnan terveydentila tai mahdolliset vammat.
- Koulukyydityksen tai muiden erityisjärjestelyiden mahdollisuus tapauskohtaisesti.
- Koulun tilat eivät parhaalla mahdollisella tavalla tue vakavasti liikuntarajoitteisia oppilaita. Tällöin on syytä pohtia luokkahuonejärjestelyitä ym. toimia. Esteettömyys tulee kuitenkin huomioida niin sisällä kuin ulkona mm. tavaroiden määrässä ja säilytystavoissa.
- Henkilökuntaa resurssoidaan tarvittaessa liikkumisen tueksi.
- Oppilaiden näkemyksiä ympäristön viihtyisyyteen ja toimivuuteen kartoitetaan vuosittain.

4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa

Kaikkien Päijät-Hämeen esi- ja perusopetuksen yksiköissä opiskelevien tai työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Minkäänlaista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa seksuaalista tai muuta häirintää, henkistä tai fyysistä, ei suvaita. Epäasialliseen kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen puututaan. Yksiköllä tulee olla selkeä ohjeistus siitä, miten syrjintä- ja häirintätilanteessa toimitaan. Näistä käytännöistä tiedotetaan oppilaita, huoltajia ja henkilöstöä. Vakavimmat tapaukset ovat aina rikoksia ja niiden selvittely kuuluu poliisille.

4.1 Häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- Jokaisessa ryhmässä keskustellaan häirintään liittyvistä asioista.
- Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun.
- Yksiköissä on kiusaamistapausten käsittelyyn selkeät toimintaohjeet.

Häirintään puuttuminen

- Ensisijaisena vastuuhenkilönä on aikuinen, opettaja tai kuka tahansa muu henkilökuntaan kuuluva, joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana tai kuulee asiasta.
- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku.
- Kirjataan tapahtumat.
- Järjestetään osapuolien kuuleminen ja sovitaan, että häirintä loppuu. Kerrotaan, mitä tapahtuu jatkossa, jos häirintä kuitenkin jatkuu.
- Sovitaan seurannasta.
- Asiasta ilmoitetaan pääsääntöisesti huoltajalle ja tarvittaessa oppilashuoltohenkilöstölle. Suoritetaan mahdolliset kurinpitotoimet.

- Oppilashuolto huolehtii, että sekä uhri että tekijä saavat tarvitsemansa tuen. Mikäli kyseessä on laajempi ilmiö, päätetään yhteisistä toimintatavoista.
- Seurataan, toistuuko tilanne.
- Jos tilanne toistuu, pyydetään tekijän huoltajat tulemaan koululle ja selvittämään tilannetta ja pohtimaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lastensuojelun ja poliisin tarve.

Jyrängön koulu:

Henkilökunnan toiminta

- Keskustelemme aina lukuvuoden alussa, minkälainen keskustelukulttuuri on sopivaa. Pidämme oppilasasiat vain niiden tiedossa, joita asia koskettaa. Henkilökunta ei puutu tai kommentoi kenenkään (henkilökunnan jäsenten, vierailijoiden, oppilaiden tai huoltajien) ulkonäköä, olemusta tai persoonaa, sanoin, elein tai ilmein.

Oppilaiden toiminta

- Jokaisessa ryhmässä keskustellaan häirintään liittyvistä asioista. Koulun sääntöihin tutustuminen ja luokan sääntöjen luominen lukuvuoden aluksi. Sääntöihin palataan vähintään kevätlukukauden alussa.
- Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun. Luokasta sovitaan ns. tutor oppilaat uudelle oppilaalle.
- Jyrängön koulussa kiusaamistapauksiin puututaan koulun oman ESKO- toimintamallin avulla. Esko mallin avulla vahvistamme myös oppilaiden taitoja puuttua kokemaansa häirintään.

Puuttuminen

- Jyrängön koulussa jokaisen aikuinen puuttuu välittömästi tilanteeseen, minkä näkee tai kuulee.

5. Ohjeita esi- ja perusopetuksen yksiköille

Esi- ja perusopetusta järjestävien tahojen tulee aktiivisesti arvioida tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omissa yksiköissään. Yksiköiden toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön sekä oppilaiden kanssa. Oppilaiden tulee osallistua yksiköissä tehtävään suunnitelmalliseen työhön alusta lähtien lasten ikä ja kehitys huomioiden. Kunkin yksikön velvollisuus on selvittää miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuneen omissa yksiköissään. Kartoitus todellisen ja ajantasaisen tasa-arvotilanteen kartoittamiseksi voidaan tehdä oppilaiden sekä opetushenkilöstön keskuudessa esimerkiksi kirjallisen kyselyn avulla.

Kysely voidaan toteuttaa erillisenä tai osana muuta yksikössä toteutettavaa kyselyä. Kartoituksessa voidaan kysyä esimerkiksi vuorovaikutus- ja toimintakulttuurista, ilmapiiristä, opetuksesta, opinto-ohjauksesta, oppimateriaaleista, seksuaalisesta ja sukupuolen perusteella tapahtuvasta häirinnästä sekä toiveista ja kehittämisideoista tasa-arvon edistämiseksi. Yksikössä tehdyn kartoituksen perusteella sovitaan kehittämiskohteet ja mahdollisimman konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ne voidaan kirjata vuosisuunnitelmaan. On parempi keskittyä muutamaa

kehittämiskohteeseen kuin yrittää ratkaista liian monta asiaa samanaikaisesti. Yhdessä sovittujen toimenpiteiden lisäksi on hyvä myös nimetä toimijat, toimenpiteet vastuhenkilöineen sekä aikataulu toimenpiteille.

Esi- ja perusopetuksen yksiköillä tulee olla osana oppilashuoltosuunnitelmaa ajan tasalla oleva suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Tätä suunnitelmaa täydentää koulun lukuvuosisuunnitelma ja esiopetuksen toimintasuunnitelma.

Liite

1. Näitä kysymyksiä voi hyödyntää esioppilaiden kanssa keskustellessa.

Lähteet: Tasa-arvo on taitolaji –opas; Alasaari, Nea: Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa, Tasa-arvoinen päiväkotihanke, Naisasialiitto Unioni ry 2019.

- Miltä sinusta tuntuu tulla eskariin?
- Voitko tehdä täällä niitä asioita, joista pidät?
- Onko sinulla kaverina tyttöjä?
- Onko sinulla kaverina poikia?
- Saavatko kaikki lapset tehdä samoja asioita eskarissa?
- Onko jokin asia kielletty tytöiltä?
- Onko jokin asia kielletty pojilta?
- Kohtelevatko aikuiset samalla tavalla kaikkia lapsia sukupuolesta riippumatta?
- Kohtelevatko kaverit toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta?
- Onko eskarissa jotain epäreilua, mitä?
- Kuuntelevatko aikuiset sinua ja muita lapsia?
- Millaisissa asioissa lapsia kuunnellaan?
- Saavatko kaikki lapset olla mukana suunnittelemassa ja päättämässä asioita?
- Mitä teet, kun joku käyttäytyy inhottavasti sinua kohtaan?
- Voitko kertoa täällä aikuiselle, jos sinua tai kaveriasi kiusataan?
- Millaiset asiat pelottavat sinua eskarissa?
- Missä tai milloin et tunne oloasi turvalliseksi eskarissa?

2. Kysymyksiä tasa-arvokeskusteluun oppilaiden kanssa

Lähde: OPH, Tasa-arvotyö on taitolaji

Oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa käytävä keskustelu voi toimia koulun tasa-arvosuunnittelun lähtökohdaksi. Opettaja voi muokata kysymyksiä vastaamaan paremmin oppilaiden ja opiskelijoiden ikäryhmän tarpeita.

Tasa-arvokeskustelun aiheita

Onko koulusi tasa-arvoinen? Kohdellaanko kaikkia oppilaita tasa-arvoisesti?

- Kohtelee ko opettaja samalla tavalla tyttöjä ja poikia?
- Kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta?
- Suhtaudutko itse samalla tavalla tyttöihin ja poikiin?

Käyttäytöisitkö koulussa toisin, jos olisit toista sukupuolta?

- Voitko tehdä niitä asioita, joista pidät?
- Odotetaanko sinun tekevän asioita vain sen takia, että olet tyttö/poika/muuta sukupuolta oleva oppilas?
- Vaikuttavatko muiden mielipiteet valintoihisi?
- Voitko olla oma itsesi koulussa?

Tunnetko olosi koulussa turvalliseksi?

- Tuletko mielelläsi kouluun?
- Missä/milloin et tunne oloasi turvalliseksi?
- Pystytkö kertomaan opettajalle, jos sinua tai ystävääsi kiusataan?
- Puuttuvatko opettajat kiusaamiseen riittävän hyvin?
- Onko sinulla koulussa eri sukupuolta olevia kavereita?
- Miten tyttöjen ja poikien ystävyyteen suhtaudutaan?

Millainen on mielestäsi tasa-arvoinen koulu?

- Mikä koulussasi erityisesti edistää tasa-arvoa?
- Onko sellaisia ongelmia, joihin voisit vaikuttaa omalla toiminnallasi?
- Toivoisitko muutoksia oppitunneille, välitunneille tai koulumatkoille?

3. Tasa-arvokysely

Lähde: OPH, Tasa-arvotyö on taitolaji

Kyselyn toteuttajalle

Tämä kysely voi toimia koulun tasa-arvosuunnittelun lähtökohtana. Koulu voi muokata kysymyksiä vastaamaan paremmin omia tarpeitaan tai käyttää vain osaa niistä. Kysely voidaan toteuttaa, vaikka oppilaiden kanssa olisi käyty tasa-arvokeskustelu tai kyselyä voidaan käyttää keskustelun pohjana. Ennen kyselyä opettajan kanssa voidaan käydä läpi kyselyssä esiintyviä käsitteitä. Kysely tehdään 3 vuoden välein.

Kyselyyn vastaajalle

Hei!

Tyttöjä ja poikia ei aina kohdella koulussakaan tasa-arvoisesti. Ehkä sinä olet huomannut epäkohtia, joihin tahdot muutoksia. Vastaathan huolellisesti seuraaviin kysymyksiin niin osaamme rakentaa koulustamme oikeudenmukaisemman.

- **Perustietoja vastaajasta**

Sukupuoli a) poika b) tyttö c) muu d) en halua vastata

Luokka a) 7 b) 8 c) 9

- **Viihtyvyys, turvallisuus ja koulun toimintakulttuuri**

		Kyllä	Ei
B.1	Tuletko mielelläsi kouluun?		
B.2	Tunnetko olosi turvalliseksi koulussa?		
B.3	Pystytkö kääntymään opettajan puoleen, jos sinulla on huolia koulussa?		
B.4	Koulussa jokainen saa olla oma itsensä ja ilmentää sukupuoltaan haluamallaan tavalla onpa hän tyttö, poika tai muunsukupuolinen.		

Avoin vastaus

--

- **Opetus ja ohjaus**

Vastaa seuraaviin väittämiin. Olet kuluneen vuoden aikana kokenut, että...

		Kyllä	ei
C.1	Oppilaan sukupuoli vaikuttaa siihen, miten opettaja kohtelee häntä.		
C.2	Oppilaan sukupuoli vaikuttaa opintosuoritusten arviointiin.		
C.3	Opettajat asettavat erilaisia vaatimuksia oppilaan sukupuolesta riippuen.		
C.4	Kaikkia kannustetaan yhtä paljon sukupuolesta riippumatta.		
C.5	Opettajat sallivat tyttöjen ilmaista mielipiteitään tunneilla.		
C.6	Opettajat sallivat poikien ilmaista mielipiteitään tunneilla.		
C.7	Poikia rohkaistaan tekemään heitä itseään kiinnostavia oppiainevalintoja.		
C.8	Tyttöjä rohkaistaan tekemään heitä itseään kiinnostavia oppiainevalintoja.		
C.9	Poikia rohkaistaan tutustumaan myös perinteisesti naisvaltaisiin ammatteihin.		
C.10	Tyttöjä rohkaistaan tutustumaan myös perinteisesti miesvaltaisiin ammatteihin.		

Avoin vastaus

--

- **Oppikirjat ja muu opetusaineisto**

Onko oppikirjoissa tai muissa opetusaineistoissa

		Kyllä	Ei
D.1	Perinteisiä sukupuolirooleja noudattavia tekstejä tai kuvia?		
D.2	Perinteisiä sukupuolirooleja rikkovia tekstejä tai kuvia?		
D.3	Esimerkkejä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä ja sateenkaariperheistä?		

Avoin vastaus

--

- **Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä koulussa**

Oletko viimeksi kuluneen vuoden aikana kokenut tai havainnut

		Kyllä	Ei
E.1	Vartaloon tai seksuaalisuuteen kohdistuvia ikäviä huomautuksia tai nimittelyä?		
E.2	Loukkaavaa kaksimielistä tai härskiä puhetta?		
E.3	Sosiaalisessa mediassa kuvia tai julkaisuja, jotka koit loukkaavaksi tai ahdistavaksi?		
E.4	Epäasiallisia viestejä tai puheluja, jotka koit ahdistaviksi?		
E.5	Lähentelyä tai fyysistä koskettelua, jonka koit epämiellyttäväksi tai ahdistavaksi?		
E.6	Seksuaalisia ehdotuksia tavalla, jonka koit ahdistavana tai epämiellyttävänä?		
E.7	Muuta, jonka olet kokenut sukupuoleen perustuvaksi tai seksuaaliseksi häirinnäksi?		

Jos vastasit johonkin kohdan E kysymykseen myöntävästi

		Kyllä	Ei
E.8	Kohdistuiko häirintä sinuun?		
E.9	Kerroitko häirintään syylistyneelle, että hänen tulisi lopettaa ahdistavaksi tai epämiellyttäväksi koettu käytös?		
E.10	Saatoitko häirintätapausten koulun henkilökunnan tietoon?		
E.11	Syylistyikö häirintään toinen oppilas?		
E.12	Kuuluiko häirintään syylistynyt koulun henkilökuntaan?		

Jos kerroit häirinnästä jollekin koulun henkilökunnasta

		Kyllä	Ei
E.13	Ryhtyikö koulu riittäviin toimenpiteisiin asian selvittämiseksi?		
E.14	Jatkuuko häirintä edelleen?		

Oletko itse koulussasi viimeksi kuluneen vuoden aikana

		Kyllä	Ei
E.15	Syyllystynyt kohdissa E.1. – E.7. esitettyihin tekoihin?		

Avoin vastaus (Tässä voit kertoa tarkemmin häirinnästä. Jos et ole kertonut koulun henkilökunnalle kohtaamastasi häirinnästä, tässä voit kertoa mikset. Tähän voit kirjoittaa myös nimesi ja luokkasi, jos haluat, että sinuun otetaan yhteyttä häirinnän vuoksi.)

- **Muuta**

		Kyllä	Ei
F.1	Oletko saanut tarpeeksi tietoa sukupuolten tasa-arvosta koulussasi?		
F.2	Oletko kokenut sukupuolestasi haittaa koulussasi?		
F.3	Käyttäytyisitkö koulussa toisin, jos olisit toista sukupuolta?		
F.4	Onko koulusi tasa-arvoinen?		

Sukupuolten tasa-arvo toteutuu koulussamme seuraavista syistä hyvin/huonosti

Mitä muuttaisit koulussa, jotta sukupuolten tasa-arvo toteutuisi?

Millainen on tasa-arvoinen koulu?

Lisälukemistoa

<https://www.eimeidankoulussa.fi/>

<https://globaalikasvatus.fi/vinkit/tyyppi/materiaalit/>

<https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuskasvatus/menetelmat-ja-materiaalit/>

<https://www.mll.fi/ammattilaisille/ammattilaisten-aineistot/koulujen-aineistot/tukioppilastoiminnan-aineistot/>

<https://nuortenakatemia.fi/>

<https://omaoppilaskunta.fi/>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sukupuolittietoinen-opetus-ja-ohjaus>

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisemiseksi-ja-siihen>

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tasa-arvotyö-taitolaji>

<https://rauhankasvatus.fi/materiaalit/>

<https://stm.fi/lapsistrategia>

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/>